

nation-states, particularly its impact on labor markets and migration policies. **Research methodology** is based on poststructuralist and postmodernist mobility concepts, Deleuze and Guattari's nomadology, Urry's mobility paradigm, as well as the theories of Bauman, Baudrillard, and McLuhan. **Research results.** It is found that digital nomads form extensive professional and social networks, maintain communication through digital platforms and develop new forms of social interaction. Two groups of communication strategies have been identified: professional and labour (focused on digital platforms and work coordination) and socio-cultural (related to maintaining social ties, language adaptation and integration into digital diasporas). **Discussion.** Digital nomadism requires further reflection in the context of the digital economy, legal challenges and regulatory policy. **Conclusions.** Digital nomadism is not just a new form of mobility, but a phenomenon that is transforming social relations, economic activity and communication practices. Digital nomads form extensive communication networks that facilitate their integration into global labour markets, while at the same time facing challenges of legal status, social protection and regulation by nation-states. Their communication strategies operate on two levels: professional-labor, involving freelance platforms and remote work coordination, and socio-cultural, centered on digital diasporas that support cultural identity and adaptation in an unstable environment..

Keywords: digital nomadism, global mobility, digital diasporas, remote communication, professional networks, social adaptation, nomadology.

DOI:

УДК 316.77:2(045)

О. М. Сідоркіна

МІЖКУЛЬТУРНА ВЗАЄМОДІЯ В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ORCID: 0000-0002-8624-2398

Анотація. У статті розглядається міжкультурна взаємодія у контексті релігійної комунікації, показуються особливості становища людини як суб'єкта комунікативної діяльності у релігійній сфері в умовах сучасного інформаційного суспільства. Проаналізовано загальні умови формування середовища релігійної комунікації у зв'язку з розвитком сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Визначаються особливості трансформації соціокультурних засад у процесах здійснення релігійної комунікації в умовах сучасних науково-технічних та соціокультурних викликів.

Ключові слова: інформаційне суспільство, комунікативний простір, глобалізація, міжкультурна взаємодія, діалогізація, толерантність, комунікація, релігійна комунікація.

Вступ

Сучасні світові міграційні процеси, що набули значних масштабів за останні десять років, все більше ставлять перед світовим співтовариством численні проблеми економічного, політичного, правового, культурного, психологічного характеру, вирішення яких стає все актуальнішим і нагальним. Конфліктний потенціал міграційних процесів має тенденцію до загострення, що становить небезпеку виникнення чергових гарячих точок. Виступаючи як один із проявів процесів глобалізації і як один із їхніх наслідків, широкомасштабні міграції сприяють надзвичайно тісним контактам представників різнотипних культурних традицій. Причому не в спорідненому, а у масовому контексті, трансформуючи форми, темпи і напрямки перебігу міжкультурної взаємодії. Важливе місце у такій міжкультурній взаємодії займає релігійна комунікація як типовий зовнішній прояв культурно-цивілізаційних особливостей. Все це вимагає вивчення питання не лише у контексті правового чи економічного поля, але й соціально-філософського його осмислення, що дозволить виробити більш ефективні механізми регулювання негативних наслідків міграційних процесів, зокрема використовуючи засоби і моделі комунікативних зв'язків.

Розгляд соціально-філософських аспектів міжкультурної взаємодії у контексті релігійної комунікації здійснювався нами на основі праць з аналізу загальних проблем культур та міжкультурної комунікації, особливостей інформаційного простору сучасності (Герчанівська 2017; Дротянко 2011; Дротянко 2021; Захарчук 2008; Колінько 2019;

Саракун 2021; Сідоркіна, Скиба, Пода 2019; Скиба 2024; Соснін, Михненко, Литвинова 2011), а також робіт, безпосередньо присвячених різним аспектам релігійної комунікації, зокрема у зв'язку із процесами міграцій (Вдовіна 2021; Головащенко 2023; Петрушкевич 2018; Сідоркіна 2024).

Мета дослідження

Метою статті є дослідження особливостей міжкультурної взаємодії у контексті релігійної комунікації в умовах сучасного інформаційного суспільства і соціокультурних викликів.

Методологія дослідження

Теоретико-методологічну основу статті склали головні теоретичні засади діалектичного підходу, соціокультурного детермінізму, принципи системного підходу, положень комунікативної філософії та аксіологічних засад комунікативних взаємодій, феноменології. Також у своїх узагальненнях ми спиралися на філософські дослідження комунікативного дискурсу у сучасному суспільстві.

Результати

Одним із соціально-філософських аспектів релігійно-комунікативної складової міжкультурної взаємодії є вивчення ситуації зміщення соціоконтактних культурних центрів і зон з історично сформованого територіального простору у віртуальний простір інформаційних мереж під впливом інформаційно-комунікативної глобалізації, що, у свою чергу, діалектично призводить і до зміщень реального територіального простору міжкультурної взаємодії часто у формі інвазій. Виклики цивілізаційного і міжкультурного характеру,

пов'язаних із сучасними міграційними практиками, ґрунтуються на ознаках культурного порубіжжя (своєрідного фронтьєру), коли «...досвід існування у граничних ситуаціях, лімінальних станах, генерує дискурс виходу за межі норм, дискурс девіантних і маргінальних соціокультурних практик» (Колінко 268).

Перший із зазначених аспектів проявляється у віртуалізації простору релігійної комунікації і релігійної діяльності за рахунок розвитку мережових технологій. Інший прояв, пов'язаний із розвитком глобальної транспортної логістики, міжнародного туризму і різноманітних міжнародних контактів, що в істотний спосіб полегшує доступність віддалених раніше регіонів та пришвидшує міжконтинентальні пересування.

Ті умови і принципи побудови міжкультурної взаємодії і релігійної комунікації, що є характерними для індустріального суспільства, поступово втілювалися у реальних взаємовідносинах із представниками інших культур та релігій, які раніше у тодішніх історичних умовах перебували у стані тривалих конфліктів. Ці суперечності в умовах підвищення ролі цінностей ринково-капіталістичного ладу, стандартизованої схеми життєдіяльності на філософсько-практичному рівні знімаються, змушуючи представників різних культур і релігій виробити прості й раціональні принципи співжиття на основі певних загальнолюдських цінностей, толерантності, в чому проявилась певна гуманістична традиція, формування якої притаманне зазначеній історичній епосі.

Але при цьому у попередні історичні періоди, не дивлячись на зростаючі технічні можливості комунікації, у тому числі релігійної, охопленості нею різних куточків світу, мала фрагментарний та епізодичний характер, залишаючи значні ділянки географічного простору, ізольованого від активних міжкультурних зв'язків.

Тобто міжкультурна взаємодія в контексті релігійної комунікації також відображає дихотомію у системі глобальне (космополітичне)-локальне (національне, традиційне), включаючи суперечливі процеси адаптації і анклавізації, діалогічність та протистояння культур. Основою для світорозуміння і життєвої поведінки слугує трансформація цінностей культур в контексті розуміння і відношення до *Іншого*, формування цільової поведінки, заданих архетипом певної культури.

Обговорення

Релігійно-комунікативна складова міжкультурної взаємодії має правові, політичні, економічні, географічні, психологічні, медіа-технологічні аспекти проблеми. Важливу роль у соціально-філософській рефлексії міжкультурної взаємодії людей, у контексті релігійної комунікації, відіграє вивчення особливостей соціально-інформаційного простору, його поширеності і впливу на умови індивідуальної та соціальної комунікації.

В умовах сучасного інформаційного суспільства, під впливом об'єктивних процесів інтернаціоналізації культурних та економічних зв'язків, відбувається формування як секулярно-уніфікованих тенденцій,

так і регенерації традиціоналістських проявів у формі демонстративної релігійності. Сучасні мережеві системи створюють певний «...кіберпростір як середовище формування нової світоглядної космополітичної матриці» (Саракун 2021, 98-120).

Під впливом процесів індустріалізації, що прискорилися у другій половині XX ст., зазнали істотної трансформації звичаї, пов'язані зі старими формами виробництва, звичками споживання, відбулася релятивізація культурного середовища. Сьогодні інформація і різноманітність способів її передачі сприяють посиленню абстрактної раціоналізації колективного життя загалом. Соціокультурний вплив різних груп медіа-ЗМІ, інтернет-мереж на процеси релігійної комунікації проявляється у широкому використанні даних засобів релігійними організаціями, перетворення їх не лише на трансляторів, але й на основних виробників смислів і образів у масовій свідомості і культурі, адаптацією традиційних релігійних символів до контексту сучасного життя (Сідоркіна 2024, 80-83).

Процеси глобалізації досить суперечливо позначились як на умовах релігійної комунікації, так і на умовах функціонування релігійних інституцій. Глобалізація обертається для церковних організацій низкою негативних викликів, пов'язаних із посиленням впливу наднаціональних структур, розмивання меж соціокультурних, особливо традиційних, констант буття; секуляризацією та уніфікацією культурних зразків, що загрожує втратою культурної самобутності, і зокрема традиційної релігійної приналежності; соціально-етнічною асиміляцією, небезпекою втрати конкретно-історичного зв'язку населення з певною конфесією та ін. Але водночас глобалізація і космополітизація суспільної свідомості сприяють розширенню поля місіонерської діяльності, поширення певних релігійних поглядів за традиційні рамки держав, що сприяє зростанню додаткової кількості прибічників релігійних вірувань. Особливо виразним активізація релігійного чинника проявляється у контексті політизації релігійних доктрин. Характеризуючи релігійні виміри сучасних міграцій, С. Головащенко відмічає наявність мотивів «Обіцяної Землі» як символу релігійно-культурної санкції міграційного руху та як спосіб забезпечення чи відновлення «релігійної причетності» (Головащенко 2023, 238-239).

Релігійний аспект комунікації зберігається навіть на тлі активного використання раціоналістичних положень, практичних міркувань, які дозволяють людині адекватно оцінювати свої можливості і діяти відповідно до власних інтересів облаштування свого життя. Раціоналізм тісно переплітається з релігійністю у повсякденному житті сучасної людини, набуваючи нових, часто політизованих форм.

З метою подолання негативних тенденцій у міжкультурній взаємодії «...на місце глобалізації приходить діалогізація як сучасна форма інтернаціоналізації, що ґрунтується на комунікативному принципі» (Герчанівська 2017, 268). Тобто дотримання сутності міжкультурного діалогу як процесу взаємообміну ідеями, цінностями, традиціями та культурними надбаннями між представниками різних етносів, націй та релігій. Саме

у такому форматі він сприятиме подоланню стереотипів, формуванню толерантності та взаємоповаги.

Висновки

Отже, міжкультурна взаємодія в контексті релігійної комунікації в умовах сучасного інформаційного суспільства відображає дихотомію у системі глобальне (космополітичне)-локальне (національне, традиційне), включаючи суперечливі процеси адаптації і анклавізації, тенденції діалогічності і протистояння культур. Релігійно-комунікативна складова міжкультурної взаємодії реалізується через зміщення соціоконтактних культурних центрів і зон з історично сформованого територіального простору у віртуальний простір інформаційних мереж під впливом інформаційно-комунікативної глобалізації паралельно із зміщенням реального територіального простору міжкультурної взаємодії, що становить один з істотних викликів цивілізаційного і міжкультурного характеру. З метою подолання негативних тенденцій у міжкультурній взаємодії необхідним є перехід до діалогізації як сучасної форми інтернаціоналізації соціально-комунікативних зв'язків.

Список літератури

- Вдовина О. О. Релігійна комунікація у сучасному світі. *Міжрелігійний діалог та його вплив на суспільство, політику, бізнес, культуру*: зб. Матеріалів міжнародної наукової конференції, Тернопіль, 13 жовтня 2021 р. / під заг.ред.: О. Є. Гомотюк. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2021. С. 276-279.
- Герчанівська П. Е. *Культура в парадигмах XX–XXI ст. : монографія*. Київ: НАККІМ, 2017. 378 с.
- Головащенко С. І. Кілька міркувань про релігійні виміри міграції. *International scientific symposium «Forced migration in the XXI century: challenges, values, reflections»*, 1-3 December 2023, Augsburg, Germany : proceedings / NGO "German-Ukrainian Dialogue" (Augsburg, Germany), Lviv National Academy of Arts (Lviv, Ukraine) [et al.]. Lviv : Rastr-7, 2023. P. 238-239.
- Дротянко Л. Г. Інформаційний простір і діалог культур в інтер'єрі XXI століття. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. Вип. 1 (13)*. К. : НАУ, 2011. С. 5-8. С. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.13.8312>
- Дротянко Л. Г. Цифровий вимір сучасного етапу цивілізаційного розвитку соціуму *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. Вип. 1 (33)*. К. : НАУ, 2021. С. 16-21. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.33.15635>
- Захарчук Н. В. Проблема культури та міжкультурної комунікації у філософсько-соціологічному аспекті. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. (Серія: «Філософія. Психологія. Педагогіка»). 2008. № 3 (24). С. 174–178.
- Колінько М. В. Топологія міжкультурної комунікації. Дисертація д-ра філос.наук. Спеціальність: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Київ, 2019. 401 с.
- Петрушкевич М. С. *Релігійна комунікація у контексті масової культури: [монографія]*. Острого, 2018. 408 с.
- Саракун Л. *Космополітизм як світоглядний modus vivendi планетарного соціуму: монографія*. Київ : Видавець ПП Лисенко М. М., 2021. 291 с.
- Сідоркіна О. Людина в умовах інтеграції цифрових технологій у середовище релігійної комунікації. *Матеріали Всеукраїнських «філософських читань» «Антропологічний вимір комунікативних процесів у сучасному світі» (в рамках Тижня філософії)* 13.11.2024 р. С. 80-83.
- Сідоркіна О. М., Скиба О. П., Пода Т. А. Соціальна природа комунікативних процесів. *Філософські обрії*. Полтава: [б. в.]. 2019. Вип. 42. С. 54-58.
- Скиба І. П. Специфіка комунікативних процесів в умовах інформатизації суспільства. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Збірник наукових праць. Вип. 1 (39)*. К. : НАУ, 2024. С. 69-74. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18460>
- Соснін О. В., Михненко А. М., Литвинова Л. В. *Комунікативна парадигма суспільного розвитку. Навч. посіб.* Київ: НАДУ. 2011. 220 с.

References

- Vdovina, Olena. 2021. "Relihiina komunikatsiia u suchasnomu sviti" ["Religious Communication in the Modern World"]. In *Proceedings of the International Scientific Conference 'Mizhrelihiinyi dialoh ta yoho vplyv na suspilstvo, polityku, biznes, kulturu'*, Ternopil, 13 October 2021, 276–279. Ternopil: FOP Osadtsa Yu. V.
- Herchanivska, Polina. 2017. *Kul'tura v paradyhmakh XX–XXI st. [Culture in the Paradigms of the 20th–21st Centuries]*. Kyiv: NAKKKIM.
- Holovashchenko, Serhii. 2023. "Kilka mirkuvan pro relihiini vymiry mihratsii" ["Some Thoughts on the Religious Dimensions of Migration"]. In *Proceedings of the International Scientific Symposium 'Forced Migration in the 21st Century: Challenges, Values, Reflections'*, Augsburg, 1–3 December 2023, 238–239. Lviv: Rastr-7.
- Drotianko, Liubov. 2011. "Informatsiinyi prostir i dialoh kultur v inter'ieri XXI stolittia" ["Information Space and Dialogue of Cultures in the Interior of the 21st Century"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (13): 5–8.
- Drotianko, Liubov. 2021. "Tsyfrovyi vymir suchasnoho etapu tsyvilizatsiinoho rozvytku sotsiumu" ["Digital Measurement of the Modern Stage of the Civilizational Development of Society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (33): 16–21.
- Zakharchuk, Nataliia. 2008. "Problema kultury ta mizhkul'turnoi komunikatsii u filosofsko-sotsiologichnomu aspekti" ["The Problem of Culture and Intercultural Communication in a Philosophical and Sociological Aspect"]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy 'Kyivskiy politekhnichnyi instytut': Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohiia, National Technical University of Ukraine Journal. Political Science. Sociology. Law* 3 (24): 174–178.
- Kolinko, Maryna. 2019. *Topolohiia mizhkul'turnoi komunikatsii ["Topology of Intercultural Communication"]*. PhD diss., Taras Shevchenko National University of Kyiv. Specialty 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History.
- Petrushkevych, Mariia. 2018. *Relihiina komunikatsiia u konteksti masovoi kultury [Religious Communication in the Context of Mass Culture]*. Ostroh.
- Sarakun, Larysa. 2021. *Kosmopolityzm yak svitohliadnyi modus vivendi planetarnoho sotsiumu: Monohrafiia [Cosmopolitanism as a Worldview Modus Vivendi of Planetary Society: Monograph]*. Kyiv: Vydavets PP Lysenko M. M.
- Sidorkina, Olena. 2024. "Liudyna v umovakh intehratsii tsyfrovykh tekhnolohii u seredovyshe relihiinoi komunikatsii" ["Man in the Conditions of Integration of Digital Technologies into the Environment of Religious Communication"]. In *Proceedings of the All-Ukrainian 'Filosofski chytannia' 'Antropologichni vymir komunikativnykh protsesiv u suchasnomu sviti'*, Kyiv, 13 November 2024, 80–83.
- Sidorkina, Olena, Oksana Skyba, and Tetiana Poda. 2019. "Sotsialna pryroda komunikativnykh protsesiv" ["The Social Nature of Communicative Processes"]. *Filosofski obriyi, Philosophical Horizons* 42: 54–58.
- Skyba, Ivan. 2024. "Spetsyfika komunikativnykh protsesiv v umovakh informatyzatsii suspilstva" ["The Specificity of Communicative Processes in the Conditions of Informatization of Society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1 (39): 69-74. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.39.18460>
- Sosnin, Oleksandr, Anatolii Mykhnenko, and Larysa Lytvynova. 2011. *Komunikativna paradyhma sotsialnoho rozvytku: Navchalnyi posibnyk [Communicative Paradigm of Social Development: Educational Manual]*. Kyiv: NADU.

O. Sidorkina

INTERCULTURAL INTERACTION IN THE CONTEXT OF RELIGIOUS COMMUNICATION: A SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECT

Introduction. Over the past decade, intensified global migration has created pressing economic, political, cultural, and psychological challenges. As both a product and driver of globalization, migration fosters sustained contact between diverse cultural traditions, reshaping intercultural interaction. Religious communication, as a marker of civilizational identity, plays a key role in this process. Addressing its consequences requires socio-philosophical reflection to develop communication-based approaches to mitigating negative effects. **The aim** of this article is to study the peculiarities of intercultural interaction in the context of religious communication in the face of socio-cultural challenges in today's information society. **Research methods.** The study is based on the core principles of the dialectical approach, socio-cultural determinism, systems theory, communicative philosophy, and the axiological foundations of communicative interaction, as well as elements of phenomenology. The generalisations presented also draw on philosophical research into communicative discourse in contemporary society. **Research results.** One of the socio-philosophical aspects of the religious and communicative component of intercultural interaction is the analysis of how culturally significant centres and zones of social contact are shifting from historically established territorial spaces to the virtual realm of information networks under the influence of information and communication globalisation—a process that dialectically leads to transformations in the real territorial space of intercultural interaction, often taking the form of cultural intrusions or invasions. **Discussion.** In today's information society, the internationalisation of cultural and economic relations fosters both secularising and unifying tendencies, alongside a revival of traditionalism in the form of demonstrative religiosity. Despite the rise of rationalism and pragmatism, the religious dimension of communication persists, often intertwining with rationality and taking on new, sometimes politicised forms. To overcome negative trends in intercultural interaction, the globalisation model is increasingly giving way to dialogue as a modern form of internationalisation. **Conclusions.** Intercultural interaction in the context of religious communication in the information society reflects the dichotomy between the global (cosmopolitan) and the local (national, traditional), expressed in conflicting processes of adaptation and enclavisation, dialogue and confrontation. The religious and communicative dimension manifests in the shift of cultural interaction centres from traditional territorial spaces to virtual information networks, which also influences real territorial interaction. To counter negative trends, a shift towards dialogue is essential as a modern form of internationalising social and communicative relations.

Keywords: information society, communication space, globalisation, intercultural interaction, dialogization, tolerance, communication, religious communication.

DOI:

УДК 001.89(045)

І. П. Скиба

СПЕЦИФІКА ЦІННОСТЕЙ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: ivan.skyba@npp.kai.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-1555-8632>

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі дослідження специфіки цінностей наукового знання. Розглянуто дві цінності наукового знання: когнітивну та інструментальну. Показано прямопропорційність їхнього взаємозв'язку та взаємообумовленості. Значення цих цінностей наукового знання обумовлюється регулятивною функцією науки, яка може бути спрямована переважно чи на пристосування до середовища, чи на його перетворення. Досліджено специфіку затребуваності цінностей наукового знання на різних етапах розвитку суспільства та науки. Розглянуто фундаментальні та прикладні дослідження як такі, що спрямовані на створення та реалізацію когнітивної та інструментальної цінностей наукового знання.

Ключові слова: наукове знання, когнітивна цінність, інструментальна цінність, істина, суспільство, діяльність.

Вступ

Традиційно у науковому знанні виділяють дві цінності: когнітивну (пізнавальну, екзистенційну) та інструментальну (Скиба 2019). Так, з одного боку, будь-яке наукове знання характеризується когнітивною цінністю, яка є абсолютною і полягає в його здатності пояснювати явища дійсності, виявляти закони світу. В такому випадку наукове знання є ніби самоцінним. Цієї якості йому надає його об'єктивність, істинність. До науки звертаються, щоб зрозуміти і пояснити речі та явища. В якості бінарної стосовно когнітивної цінності наукового знання виділяють інструментальну цінність. Дана цінність наукового знання визначається його корисністю для людської діяльності. Наукове знання здатне відкривати перспективу цілепокладання на основі передбачення можливих результатів діяльності, удосконалення засобів діяльності і інтелектуального розвитку самої людини як суб'єкта діяльності (Скиба 2019). Значення цієї цінності обумовлюється регулятивною функцією науки, яка може бути спрямована переважно чи на пристосування до

середовища, чи на його перетворення. Очевидно, що в першому випадку цінність знання як інструмента дії є мінімальною, оскільки людина намагається вписатися в гармонію оточуючого її світу, в другому – вона максимальна, так як людина намагається перетворити, змінити світ згідно зі своїми потребами, встановити контроль над природою і суспільством.

В умовах сьогодення, зокрема меркантилізації науки, розгляд наукового знання крізь призму його подвійної цінності, на нашу думку, дає підстави знову цілісно поглянути на наукове знання. Це дозволяє розуміти наукове знання в соціокультурних практиках процесуально, як інструментальне знання, тобто таке, що в практичній діяльності реалізує свою інструментальну цінність, не лише не заперечуючи при цьому своєї когнітивної цінності, а, навпаки, спираючись на неї, виходячи з неї.

Мета дослідження – дослідити особливості цінностей наукового знання.

Методологія дослідження

Основою методологічної стратегії дослідження є соціокультурний, культурно-історичний та системний